

تحقیق در علوم اسلامی

پربارتر و چشمگیرتری به همراه خواهد داشت. تألیف و نشر کتاب‌های روشمند در حوزه پژوهش یکی از راهکارهایی است که می‌تواند به پویایی و گسترش این حوزه کمک کند. همان‌گونه که شاهدیم، آثار فراوانی در حوزه تحقیق و پژوهش طی چند سال اخیر منتشر و روانه بازار نشر شده است. همچنین اصول تحقیق کمی در مقایسه با روش‌های کیفی نیز رشد فراوانی یافته است. حال اینکه کدام نوع تحقیق (کمی یا کیفی) بر دیگری پیشی می‌گیرد، ملاک بحث نبوده، بلکه هدف رشد و توسعه این حوزه موضوعی و فراگیر شدن فرآیند اجرایی آن در پژوهشگاه‌ها، مؤسسات علمی و دانشگاه‌هاست.

● حمید قاضی زاده^۱

دانشجوی دکتری علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز

مؤلف در مقدمه دلیل تألیف اثر حاضر را اینگونه مطرح می‌کند، از آنجاکه اکثر کتاب‌های پیشین روش تحقیق در زمینه تحقیقات میدانی و علوم انسانی بوده، در نتیجه تمرکز اصلی آنها نیز بر آن حوزه‌ها بوده و به «تحقیقات کتابخانه‌ای و اسلامی» کمتر توجه شده است.

با مدنظر داشتن این دلیل و همچنین مواردی از قبیل طراحی کتاب حاضر بر محور «متن پژوهی» به جای «مسئله پژوهی»، عدم انسجام و تناسب تحقیقات اسلامی در کتاب‌های روش تحقیق موجود؛ و جمع‌آوری تمام اطلاعات مورد نیاز پژوهشگر اسلامی در یک کتاب، دلایل اصلی نگارش کتاب از سوی مؤلف اعلام می‌شود.

■ نکونام، جعفر. روش تحقیق با تأکید بر علوم اسلامی: ویژه دوره‌های تحصیلات تکمیلی، قم: انتشارات دانشگاه قم، ۱۳۸۶، ۵۵۳ ص، شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۲۶۱-۱۴-۱

مقدمه

توجه و اهتمام به بخش تحقیق و پژوهش طی سالیان اخیر، می‌تواند ارمغان بی‌بدیلی برای رشد و شکوفایی حوزه‌های علمی و تحقیقی کشور باشد و بی‌شک توجه هرچه بیشتر به این حوزه، که می‌توان از آن به‌مثابه مبدأ تفکر و تحول فرآیند علمی یاد کرد، نتایج

این کتاب تنها اثری است که در حوزه روش تحقیق علوم اسلامی به صورت مفصل و با هدف پرکردن خلأ موجود در این حوزه انتشار یافته است

معرفی کتاب

این کتاب در شش فصل تنظیم شده است.

فصل اول: درآمدی بر پژوهش. در این فصل روش تحقیق و علوم اسلامی تعریف و مواردی از جمله محورها، عرصه‌ها، رویکردها، مقاصد پژوهش در علوم اسلامی تبیین می‌شود. همچنین نابسامانی‌های پژوهش در مراکز آموزش عالی و راهکارهای به‌سامان‌سازی فعالیت پژوهش مطرح می‌گردد.

فصل دوم: طراحی پژوهش. تعریف، اهمیت و مراحل طراحی پژوهش از جمله مباحث این فصل است.

فصل سوم: گردآوری اطلاعات. در این فصل سه روش تحقیق کتابخانه‌ای، رایانه‌ای و میدانی معرفی و ساختار و نحوه استفاده از هر یک در فرآیند تحقیق به‌طور مبسوط تشریح می‌شود.

فصل چهارم: پردازش اطلاعات. تصحیح، ترجمه، شرح، نقد، تفسیر، آسیب‌شناسی حدیث، استنباط، تعریف، تقسیم، مقایسه، استنتاج، تبیین، نظریه‌پردازی و تجزیه و تحلیل آماری از جمله مباحث این فصل است که برای هر کدام رعایت نکات خاص اخلاق پژوهش ذکر شده است.

فصل پنجم: نگارش و ویرایش اطلاعات. در این فصل نکاتی از قبیل «مراحل نگارش و ویرایش» و همچنین «قواعد نگارش و ویرایش» مطرح و رهنمودهای اساسی در این مورد بیان می‌شود.

فصل ششم: گزارش اطلاعات. مقوله‌هایی نظیر سمینار شش‌ماهه، سمینار پیش‌دفاع و جلسه دفاع از جمله مباحث این فصل هستند. در حوزه روش تحقیق کتاب‌های متعددی به نگارش در آمده است، به‌گونه‌ای که با یک جست‌وجوی ساده در فهرست کتابخانه‌ها و لوح فشرده کتاب‌شناسی ملی با عنوان «روش تحقیق»، ۳۲۷ عنوان کتاب به چشم می‌خورد، که برخی از آنها عبارت‌اند از:

۱. روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، تألیف علی دلاور، انتشارات مؤسسه نشر، ۱۳۷۸؛
 ۲. مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تألیف محمدرضا حافظ‌نیا، انتشارات سمت، ۱۳۷۷؛
 ۳. روش تحقیق در علوم سیاسی، تألیف ابوالقاسم طاهری، نشر قومس، ۱۳۸۴؛
 ۴. روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی: مدیریت، اقتصاد، حسابداری ... و سایر رشته‌های مرتبط، تألیف مهدی ایران‌نژاد پاریزی، انتشارات مدیران، ۱۳۷۸.
- از ویژگی‌های بارز این آثار، کمک به اصول پژوهش برای محققان، رعایت دقیق چارچوب تحقیق و راهنمایی محققان برای چگونگی شروع و پایان تحقیق می‌باشد. در حالی که در هیچ کدام از آنها، روش تحقیق در حوزه علوم اسلامی مطرح نشده است. بنابراین کتاب روش تحقیق با تأکید بر علوم اسلامی با دارا بودن مزایای منحصر به فردی در این حوزه، می‌تواند در

کتاب
اطلاعات
آرشیفات
دانش‌شناسی

>
<
۶۷
-

تحقیق علوم اسلامی به صورت مفصل و با هدف
پرکردن خلأ موجود در این حوزه انتشار یافته است؛

۶. وجود اغلاط تایپی انگشت شمار.

در کنار این نقاط مثبت، کتاب دارای اشکالاتی نیز

می باشد که به این موارد در ذیل اشاره می شود.

۱. اشاره نکردن به مؤلفه های روایی و پایایی در

کتاب، که از اصول مهم سازه های تحقیق به شمار
می آیند؛

۲. عدم تعریف و تشریح مبسوط «تحقیق بنیادی»

و «تحقیق کاربردی» که مصداق این مورد در صفحه
۲۶، سطر نهم دیده می شود؛

۳. درج اشتباه برخی از واژگان. برای مثال در

صفحه ۱۲۲ واژه «کتابداری»، به صورت «کتاب داری»
ثبت شده است؛

۴. مؤلف در صفحه ۱۳ مدعی شده است که کتاب

حاضر همه انواع روش های تحقیق را در بر می گیرد، در
حالی که با اندکی تعمق و دقت نظر، مشخص می شود
که جای بسیاری از روش های تحقیق نظیر پژوهش
پیمایشی، تحلیل سیستم و مدل سازی خالی است.

کتاب از نظر ویژگی های ظاهری مانند صفحه آرایی،

کیفیت کاغذ، ارجاعات و قیمت مناسب است و از نظر
محتوایی نیز مؤلف با توجه به تجارب خود توانسته است
اثر قابل توجه و مفیدی را تدوین و به پژوهشگران حوزه
اندیشه اسلامی عرضه کند. این کتاب می تواند، به دلیل
دارا بودن موضوعات اصلی و فرعی، راهنمای مناسبی
برای دانشجویان حوزه علوم اسلامی و مخاطبان خود
باشد. ولی برای تبدیل شدن به یک منبع جدی در
عرصه تحقیقات علوم اسلامی، به بازنگری های مفید و
عالمانه ای نیازمند است.

تمرکز در موضوع علوم اسلامی و بیان راهکارهای
خاص پردازش اطلاعات در مقوله هایی همچون
استنباط، تبیین، استنتاج و آسیب شناسی احادیث،
می تواند مبنا و معیار نوینی در فرآیند روش تحقیق
علوم اسلامی قلمداد شود.

پی نوشت ها:

1. Ghazi.hamid@gmail.com

۲. سوابق و تجارب مؤلف را می توان از مقالاتی

که در دانشگاه قم و سمینارها ارائه داده، مستند کرد.

**کتاب از نظر ویژگی های ظاهری مانند صفحه آرایی،
کیفیت کاغذ، ارجاعات و قیمت مناسب است و از نظر
محتوایی نیز مؤلف با توجه به تجارب خود توانسته
است اثر قابل توجه و مفیدی را تدوین و به پژوهشگران
حوزه اندیشه اسلامی عرضه کند**

حوزه علوم اسلامی بسیار مناسب باشد. از جمله نکات
برجسته این کتاب، می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱. ارائه مثال ها و مستندات فراوان برای هریک از
سرفصل ها؛

۲. ملموس بودن حضور مؤلف در لابه لای
موضوعات کتاب؛

۳. ارائه موضوعات نو و خلاق در حوزه تحقیقات
علوم اسلامی نظیر پردازش اطلاعات در مراحل
استنباط (ص ۲۶)، استنتاج (ص ۲۸۱)؛

۴. وجود نمایه موضوعی در پایان کتاب که بازیابی
اطلاعات محتوای کتاب را تسهیل می کند؛

۵. این کتاب تنها اثری است که در حوزه روش